

Đẩy mạnh nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng tiến bộ khoa học công nghệ trong xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam thời kỳ mới

ThS TRỊNH THỊ THỦY

Đại học Quốc tế Bắc Hà; Email: trinhthuy90tq@gmail.com

Tóm tắt: Ngày nay với sự phát triển vượt bậc của khoa học công nghệ (KHCN) đang ngày càng có ảnh hưởng to lớn đối với tất cả các lĩnh vực trong đời sống xã hội. Do đó, việc đẩy mạnh nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng tiến bộ KHCN trong xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam thời kỳ mới là yêu cầu cấp thiết.

Từ khóa: nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng tiến bộ khoa học công nghệ; khoa học công nghệ.

1. Vai trò của KHCN đối với các lĩnh vực đời sống xã hội

Thứ nhất, trong lĩnh vực khoa học xã hội và nhân văn: “Khoa học xã hội và nhân văn thực hiện tốt nhiệm vụ nghiên cứu để cung cấp luận cứ khoa học cho xây dựng Chiến lược kinh tế - xã hội giai đoạn 2021-2030 và Kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội giai đoạn 2021-2025; phục vụ dự thảo Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ XIII. Các kết quả đề tài, nhiệm vụ nghiên cứu đã cung cấp cơ sở lý luận và cơ sở thực tiễn nhằm nâng cao chất lượng thẩm định văn bản quy phạm pháp luật, nâng cao hiệu quả theo dõi thi hành pháp luật; phục vụ đề xuất các chính sách, giải pháp về quản lý nguồn nhân lực khoa học và công nghệ chất lượng cao trong bối cảnh hội nhập quốc tế và Cách mạng công nghiệp 4.0”⁽¹⁾.

Thứ hai, trong lĩnh vực khoa học tự nhiên và cơ bản: “Khoa học tự nhiên tiếp tục đóng góp thiết thực cho việc tăng cường năng lực quan trắc, dự báo, cảnh báo, phòng tránh thiên tai, đảm bảo cảnh báo sớm và đủ độ chi tiết đối với các hiện tượng thời tiết cực đoan; hình thành hệ thống lý luận khoa học phục vụ cho việc xây dựng và ban hành các cơ chế, chính sách, pháp luật thuộc các lĩnh vực quản lý nhà nước về tài nguyên, môi trường và thiên tai”⁽²⁾.

Thứ ba, trong lĩnh vực KHCN và kỹ thuật: “Thông qua kết quả khoa học và công nghệ, một số tập đoàn, tổng công ty, doanh nghiệp công nghiệp cơ khí chế tạo, công nghiệp hỗ trợ đã khẳng định được thương hiệu và vị trí của mình ở thị trường trong nước

và thế giới; đổi mới, ứng dụng công nghệ thông tin trong các cơ quan nhà nước; đẩy mạnh giải quyết thủ tục hành chính theo hướng trực tuyến phục vụ người dân và doanh nghiệp; tiếp tục hoàn thiện công tác quản lý nhà nước chuyên ngành thông tin và truyền thông theo hướng hiện đại, phục vụ người dân và doanh nghiệp một cách hiệu quả, phục vụ việc thích ứng với các ngành sản xuất, dịch vụ trong Cách mạng công nghiệp 4.0 ở Việt Nam”⁽³⁾.

Thứ tư, trong lĩnh vực khoa học - y dược: Nghiên cứu ứng dụng trong chẩn đoán và điều trị bệnh. Tiếp nối các thành công gần đây trong cấy ghép phổi từ người cho chết não tại Việt Nam ngày 26.2.2018, mổ can thiệp trong bào thai để điều trị hội chứng truyền máu song thai ngày 04.10.2019, ghép gan bằng phương pháp tách gan từ một người cho chết não để cứu hai bệnh nhân năm 2019, ngày 21.1.2020 Bệnh viện Trung ương Quân đội 108 đã thực hiện thành công ca ghép chỉ thể lần đầu tiên tại khu vực Đông Nam Á”⁽⁴⁾.

Đảng nhấn mạnh “Tiếp tục thực hiện nhất quán chủ trương khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu, là động lực then chốt để phát triển lực lượng sản xuất hiện đại... Chú trọng phát triển đồng bộ khoa học tự nhiên, khoa học kỹ thuật và công nghệ, khoa học xã hội và nhân văn, khoa học lý luận chính trị”⁽⁵⁾.

Quan điểm của Đảng cho thấy sự đổi mới tư duy về việc phát triển KHCN (gồm các khâu như nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng KHCN) trong điều kiện xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Theo đó “Ưu tiên chuyển giao, ứng dụng các tiến bộ

khoa học và công nghệ vào các lĩnh vực kinh tế, xã hội, văn hóa, con người, quốc phòng, an ninh trọng yếu. Phát triển hạ tầng số và bảo đảm an ninh mạng, tạo điều kiện cho người dân và các doanh nghiệp thuận lợi, an toàn tiếp cận nguồn tài nguyên số, xây dựng cơ sở dữ liệu lớn. Tháo gỡ kịp thời những vướng mắc, thực hiện tốt các chính sách về đào tạo, bồi dưỡng, thu hút trọng dụng và đãi ngộ đội ngũ cán bộ khoa học và công nghệ nhất là chuyên gia đầu ngành, nhân tài trong lĩnh vực khoa học và công nghệ. Tiếp tục phát triển thị trường khoa học và công nghệ, hỗ trợ thương mại hóa các kết quả nghiên cứu khoa học và công nghệ”⁽⁶⁾.

Đảng cũng đã chú trọng “Tăng cường hợp tác và hội nhập quốc tế về khoa học và công nghệ. Đa dạng hóa hợp tác quốc tế, ưu tiên hợp tác với các đối tác chiến lược, gắn hợp tác quốc tế về khoa học và công nghệ với mọi lĩnh vực của đời sống kinh tế - xã hội, quốc phòng và an ninh. Có chính sách hỗ trợ hoạt động giao lưu, trao đổi học thuật quốc tế”⁽⁷⁾. Đây là tiền đề quan trọng để Việt Nam có cơ hội được giao lưu, kế thừa các thành quả KHCN của nhân loại về nhiều lĩnh vực trong đó có lĩnh vực chính trị và kinh tế cũng là cơ sở cho công cuộc xây dựng và thực hiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa hiện đại.

Thời gian qua, Nhà nước Việt Nam luôn chú trọng việc hoàn thiện hệ thống pháp luật về khoa học và công nghệ góp phần xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa với nhiều đạo luật chuyên ngành và nhiều văn bản cấp Chính phủ, Thủ tướng Chính phủ và cấp bộ với mục tiêu tạo hành lang pháp lý đồng bộ và thuận lợi để thúc đẩy khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo như: Nghị định số 27/2020/NĐ-CP ngày 01.3.2020 của Chính phủ sửa đổi, bổ sung một số điều của Nghị định số 40/2014/NĐ-CP ngày 12.5.2014 của Chính phủ quy định việc sử dụng, trọng dụng cá nhân hoạt động khoa học và công nghệ. Nghị định số 87/2014/NĐ-CP ngày 22.9.2014 của Chính phủ quy định về thu hút cá nhân hoạt động khoa học và công nghệ là người Việt Nam ở nước ngoài và chuyên gia nước ngoài tham gia hoạt động khoa học và công nghệ tại Việt Nam. Thông tư số 01/2020/TT-BKHHCN ngày 20.01.2020 sửa đổi, bổ sung Thông tư liên tịch số 24/2014/TTLT-BKHHCN-BNV ngày 01.10.2014 của Bộ trưởng Bộ Khoa học và Công nghệ và Bộ trưởng Bộ Nội vụ quy định mã số và tiêu chuẩn chức danh

nghe nghiệp viên chức chuyên ngành khoa học và công nghệ. Thông tư số 02/2020/TT-BKHHCN ngày 10.8.2020 của Bộ trưởng Bộ Khoa học và Công nghệ hướng dẫn thi hành khoản 1 Điều 41 Nghị định số 70/2018/NĐ-CP ngày 15.5.2018 của Chính phủ quy định quản lý, sử dụng tài sản được hình thành thông qua việc triển khai thực hiện nhiệm vụ khoa học và công nghệ sử dụng vốn nhà nước. Thông tư số 04/2020/TT-BKHHCN ngày 28.9.2020 của Bộ trưởng Bộ Khoa học và Công nghệ về việc sửa đổi, bổ sung một số điều của Thông tư số 32/2011/TT-BKHHCN ngày 15.11.2011 của Bộ trưởng Bộ Khoa học và Công nghệ quy định về việc xác định tiêu chí dự án ứng dụng công nghệ cao, dự án đầu tư sản xuất sản phẩm công nghệ cao và thẩm định hồ sơ đề nghị cấp Giấy chứng nhận hoạt động ứng dụng công nghệ cao, doanh nghiệp thành lập mới từ dự án đầu tư sản xuất sản phẩm công nghệ cao, doanh nghiệp công nghệ cao.

2. Những thành tựu về nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng tiến bộ KHCN trong xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền XHCN

Nguồn lực và nhân lực khoa học và công nghệ tăng nhanh, sau 60 năm hình thành và phát triển, đến năm 2020, cả nước có hơn 1853.436 cán bộ tham gia hoạt động nghiên cứu và phát triển⁽⁸⁾. Tiềm lực khoa học và công nghệ đã có sự phát triển đáng kể, năm 2019, số cán bộ nghiên cứu đạt 7,6 người (FTE) trên 1 vạn dân, tổng chi quốc gia cho nghiên cứu và phát triển đạt 0,53% GDP với sự gia tăng đầu tư của khu vực ngoài nhà nước. Hoạt động nghiên cứu và phát triển và đổi mới sáng tạo đạt được kết quả ấn tượng. Năm 2020, chỉ số đổi mới sáng tạo toàn cầu (GII) tiếp tục duy trì ở vị trí cao (42/131 quốc gia và nền kinh tế), đứng đầu các nước có thu nhập trung bình thấp và đứng thứ 3 trong khu vực ASEAN. Công bố quốc tế của các nhà khoa học Việt Nam năm 2020 có sự tăng trưởng mạnh với trên 18.000 bài báo, tăng 45% so với năm 2019. Đăng ký sáng chế trong nước năm 2020 đạt 1.020 đơn, tăng trên 41% so với năm 2019⁽⁹⁾.

Từ 2019 đến nay, đã có rất nhiều công trình nghiên cứu về pháp luật, chính trị (đặc biệt liên quan đến nhà nước) để góp phần xây dựng, hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa như: “Nghiên cứu đề xuất giải pháp nâng cao chất lượng công tác đào tạo, bồi dưỡng lý luận chính trị theo tinh thần Nghị quyết Trung ương 4 khóa XII trên địa bàn thành phố

Hải Phòng” của Trường Chính trị Tô Hiệu, 2020; “Vấn đề phát huy dân chủ trong điều kiện một đảng lãnh đạo: Thực trạng, vấn đề đặt ra và giải pháp” - Học viện Khoa học xã hội, 2020; “Kiểm soát, ngăn chặn “nhóm lợi ích” trong thực thi chính sách công ở Việt Nam hiện nay” - Tạp chí Cộng sản, 2020; “Công khai, minh bạch và trách nhiệm giải trình trong tổ chức và hoạt động của các cơ quan hành chính nhà nước đáp ứng yêu cầu xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa” - Viện Khoa học Môi trường và Xã hội, 2021; “Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (bổ sung, phát triển năm 2011) - Những vấn đề lý luận và thực tiễn qua 10 năm thực hiện” - Hội đồng Lý luận Trung ương, 2020; “Những vấn đề lý luận và thực tiễn cấp thiết phục vụ trực tiếp cho yêu cầu đổi mới nội dung, phương thức lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước” của Hội đồng Lý luận Trung ương, 2020; “Điều tra thực trạng lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam trong thực tiễn phát triển kinh tế Việt Nam hiện nay và đề xuất giải pháp” - Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, 2021; “Cơ chế pháp lý thực hiện dân chủ đại diện ở Việt Nam hiện nay” - Viện Nhà nước và Pháp luật, 2018; “Xây dựng mô hình tổ chức đảng ở cơ quan chính quyền địa phương hiện nay” - Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, 2021; “Thực hiện quyền an sinh xã hội của người dân thông qua hoạt động công tác xã hội chuyên nghiệp ở Việt Nam hiện nay” - Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, 2020; “Phân công, phối hợp và kiểm soát giữa các cơ quan nhà nước trong việc thực hiện quyền hành pháp theo tinh thần Hiến pháp năm 2013” - Viện Khoa học pháp lý, 2020; “Hoàn thiện cơ chế tổ chức theo dõi thi hành pháp luật ở Việt Nam hiện nay” - Trường Đại học Luật Hà Nội, 2020; “Bình luận khoa học Bộ luật Hình sự năm 2015” - Viện Khoa học pháp lý, 2020; “Phân công, phối hợp và kiểm soát giữa các cơ quan nhà nước trong việc thực hiện quyền tư pháp theo tinh thần Hiến pháp năm 2013” - Viện Khoa học pháp lý, 2020; “Các biện pháp nâng cao hiệu quả thu hồi tài sản cho nhà nước trong các vụ án tham nhũng” - Viện Khoa học pháp lý, 2020; “Hoàn thiện khung khổ pháp lý về thành lập, tổ chức và hoạt động của quỹ hỗ trợ nông dân” - Vụ Tài chính các ngân hàng và tổ chức tài chính - Bộ Tài chính, 2020; “Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn để sửa đổi, bổ

sung một số điều của Nghị định số 54/2016/NĐ-CP ngày 14.6.2016 của Chính phủ quy định về cơ chế tự chủ của tổ chức khoa học và công nghệ công lập/ Vụ Tổ chức Cán bộ”, 2020... được coi là cơ sở lý luận, là tổng kết kinh nghiệm thực tiễn của thế giới và Việt Nam đang tạo nền tảng và tiền đề cho việc xây dựng, hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.

3. Giải pháp đẩy mạnh nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng KHCN trong xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam trong thời gian tới

Một là, tăng cường vai trò lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước đối với sự nghiệp phát triển khoa học và công nghệ. Phải thật sự xem khoa học chính là cốt lõi cho phát triển kinh tế bền vững trước mắt và dài lâu cho đất nước và dành một tỉ lệ % GDP thỏa đáng để đầu tư trong lĩnh vực này, đặc biệt trong khoa học ứng dụng, đổi mới sáng tạo.

Hai là, tiếp tục đổi mới mạnh mẽ, đồng bộ cơ chế quản lý, tổ chức, hoạt động khoa học và công nghệ. Đổi mới hệ thống tổ chức khoa học và công nghệ. Đổi mới cơ chế hoạt động của các tổ chức khoa học và công nghệ. Đổi mới quy hoạch phát triển nguồn nhân lực, cơ chế, chính sách sử dụng và trọng dụng cán bộ khoa học và công nghệ. Kien toàn, nâng cao năng lực bộ máy quản lý nhà nước về khoa học và công nghệ. Thực hành dân chủ, tôn trọng và phát huy tự do tư tưởng trong hoạt động nghiên cứu, sáng tạo, tư vấn, phản biện của các nhà khoa học.

Ba là, xác định triển khai các định hướng nhiệm vụ khoa học và công nghệ chủ yếu: Tăng cường nghiên cứu cơ bản, nghiên cứu phục vụ hoạch định đường lối, chính sách phát triển đất nước, bảo đảm quốc phòng, an ninh và mục đích công cộng. Ưu tiên phát triển một số công nghệ tiên tiến, công nghệ cao, công nghệ liên ngành. Đẩy mạnh ứng dụng, phát triển khoa học và công nghệ trong các ngành, lĩnh vực, vùng, địa phương để phát triển mạnh về kinh tế./.

(1), (2), (3), (4), (9) Bộ Khoa học và Công nghệ (2020), *Khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo Việt Nam 2020*, Nxb. Khoa học và kỹ thuật, H., tr.146-147, 149, 149, 161, 5-6.

(5), (6), (7) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, H., T.I, tr.140, 142, 142.

(8) Kết quả cuộc điều tra nghiên cứu khoa học và phát triển công nghệ năm 2020. <https://www.vista.gov.vn/vn>